

UNITED NATIONS
INDUSTRIAL DEVELOPMENT ORGANIZATION

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

State Secretariat for Economic Affairs SECO

GLOBAL QUALITY
AND STANDARDS PROGRAMME

RUAJTJA E BIODIVERSITETIT DHE KOLEKSIONIMI PËR BIMËT AROMATIKE DHE MJEKËSORE (BAM)

Biodiversiteti dhe Ndikimi i Ndryshimeve Klimatike në Bimët Aromatike dhe Mjekësore

Roli i biodiversitetit në prodhimin e BAM-ve

Biodiversiteti përfshin shumëllojshmërinë e specieve dhe ekosistemeve që mbështesin produktivitetin bujqësor.

→ Pse është i rëndësishëm për fermerët dhe NVM-të?

- » Rrit stabilitetin agroekologjik dhe pjellorinë e tokës.
- » Siguron elasticitetin e kulturave ndaj faktorëve stresues mjedisorë.
- » Mundëson ruajtjen e diversitetit gjenetik për përzgjedhjen e varieteteve më rezistente.

Ndryshimet klimatike dhe ndikimi në agro-ekosistemet e Shqipërisë

Shqipëria është një nga rajonet më të ndjeshme në Evropën Jugore ndaj ndryshimeve klimatike.

- » Rritja e temperaturave deri në 4–5°C në periudhën verore, sidomos në malësitë veriore.
- » Zvogëlimi i reshjeve në periudhën maj-shtator, duke përkeqësuar mungesën e ujit.
- » Ndikimi në kulturat e BAM-ve, sidomos në zonat me mungesë ujitjeje, duke ulur prodhimin dhe cilësinë e lëndës bimore.

Streset mjedisore dhe ndikimi në ekosistemet natyrore të BAM-ve

Kushtet klimatike ekstreme ndikojnë drejtpërdrejt në furnizimin dhe tregtimin e BAM-ve.

→ Si ndikon ky fenomen?

- » Redukton numrin dhe aktivitetin e pjalmuesve natyrorë.
- » Shkakton humbje të diversitetit gjenetik të popullatave bimore.
- » Ndryshon zonat e përshtatshme për kultivimin e BAM-ve.

Përshtatja e bimëve mjekësore dhe aromatike ndaj ndryshimeve klimatike

- » Disa specie do të zhvendosen në lartësi dhe gjerësi më të përshtatshme klimatike.
- » Specie të tjera mund të pësojnë zhdukje ose reduktim të habitatit natyror, duke rrezikuar biodiversitetin lokal dhe prodhimin e BAM-ve.

Rezultati: Për të siguruar prodhim të qëndrueshëm të BAM-ve, kërkohet ruajtja e biodiversitetit, përshtatja e praktikave agronomike dhe zbatimi i metodave të menaxhimit të qëndrueshëm të tokës dhe ujit.

RËNDËSIA E RUAJTJES DHE KOLEKSIONIMIT TË BAM-VE

DIVERSITETI GJENETIK SIGURON QËNDRUESHMËRINË E BIMËVE

- ➔ Ruajtja e diversitetit gjenetik siguron përshtatshmërinë e bimëve ndaj faktorëve stresues mjedisorë.

Përfitimet kryesore:

- » Rrit rezistencën e bimëve ndaj dëmtuesve dhe sëmundjeve.
- » Siguron stabilitetin dhe cilësinë e përbërjeve bioaktive të BAM-ve.
- » Ndhmon përshtatjen e kulturave ndaj ndryshimeve klimatike dhe kushteve të pafavorshme të tokës.

ROLI I EKOSISTEMEVE DHE SHËNDETI I TOKËS

- ➔ Ekosistemet e shëndetshme mbështesin produktivitetin bujqësor përmes ciklit natyror të lëndëve ushqyese.

Sëmbuj të shërbimeve ekosistemike:

- » Pjalnimi natyror, i mundësuar nga insektet pjalmues, rrit rendimentin dhe cilësinë e prodhimit.
- » Mikroorganizmat e tokës përmirësojnë pjellorinë dhe strukturën e substratit.
- » Diversiteti i bimëve ndihmon në ruajtjen e balancës biologjike, duke reduktuar nevojën për ndërhyrje artificiale.

PRAKTIKAT E QËNDRUESHME TË VJELJES

- ➔ Vjelja e kontrolluar e BAM-ve parandalon shterimin e popullatave natyrore dhe degradimin e habitateve.

Praktika kryesore për menaxhimin e qëndrueshëm:

- » Vjelja selektive, duke lënë bimë të mjaftueshme për ripërtëritje.
- » Rrotacioni i zonave të vjeljes për të mbështetur rigjenerimin natyror.
- » Riprodhimi i kontrolluar në ferma për të reduktuar mbështetjen te popullatat natyrore.

MUNDËSITË EKONOMIKE DHE PËRFITIMET NGA TREGJET E QËNDRUESHME

- ➔ Kërkesa për produkte të kultivuara në mënyrë të qëndrueshme po rritet.

Avantazhet për fermerët dhe ndërmarrjet agro-industriale:

- » Përfitim nga tregjet premium, ku kërkohen certifikime si Organic dhe GlobalGAP.
- » Rritja e vlerës së produktit, duke synuar konsumatorë të ndërgjegjshëm për mjedisin.
- » Diversifikimi i burimeve të të ardhurave, përmes prodhimeve të certifikuara dhe me gjurmueshmëri të lartë.

BIODIVERSITETI DHE NDIKIMI NË NDRYSHIMET KLIMATIKE

- ➔ Ekosistemet e pasura në biodiversitet kanë aftësi më të lartë për të përballuar stresin klimatik.

Si ndikon biodiversiteti në klimë?

- » Rrit elasticitetin e tokës dhe bimëve ndaj thatësirave dhe reshjeve ekstreme.
- » Ndihej në sekuestrimin e karbonit, duke reduktuar ndikimin e bujqësisë në ndryshimet klimatike.
- » Parandalon erozionin e tokës, duke ruajtur stabilitetin e ekosistemeve bujqësore.

METODAT DHE STRATEGJITË PËR RUAJTJEN E BIMËVE AROMATIKE DHE MJEKËSORE

Ruajtja synon të mbështesë zhvillimin e qëndrueshëm duke përdorur burimet biologjike në mënyra që nuk e varfërojnë shumëllojshmërinë e specieve në botë ose nuk shkatërrojnë ekosistemet e tyre. Ajo përfshin masa të tilla si grumbullimi, përhapja, vlerësimi, identifikimi dhe eliminimi i sëmundjeve, ruajtja dhe shpërndarja. Ruajtja e bimëve mjekësore dhe burimeve të tyre gjenetike mund të ndërmerret me konservim in-situ dhe ex-situ.

1. Ruajtja ex-situ

Ruajtja ex-situ përfshin ruajtjen e bimëve mjekësore jashtë habitatit të tyre natyror për t'i mbrojtur ato nga shkatërrimi, zëvendësimi ose përkeqësimi. Kjo metodë përfshin procedura të ndryshme si:

- Ruajtja e farave** në kushte të kontrolluara për të ruajtur qëndrueshmërinë e tyre për përdorim në të ardhmen.
- Ruajtja e materialit gjenetik** për kërkime dhe zëvendësime të mundshëm të specieve bimore.
- Krijimi i plantacioneve të bimëve mjekësore** për të ruajtur koleksionet e gjalla për konservim dhe studim.
- Krijimi dhe mirëmbajtja e kopshteve** që shfaqin një shumëllojshmëri të bimëve mjekësore, duke kontribuar në edukimin dhe përpjekjet për ruajtjen.

2. Ruajtja në vend

Ruajtja in-situ përfshin ruajtjen e diversitetit gjenetik të egër në habitatet e tyre natyrore. Kjo metodë arrihet nëpërmjet krijimit dhe menaxhimit të zonave të mbrojtura si:

- Zonat e mbrojtura** të krijuara për të ruajtur dhe rivendosur biodiversitetin. Këto parqe luajnë një rol vendimtar në ruajtjen e bimëve mjekësore në habitatet e tyre natyrore duke vlerësuar kontributet dhe rolet e ekosistemit të habitateve individuale.
- Fidanishtet e egra** ofrojnë një qasje efektive për ruajtjen in-situ të bimëve mjekësore që janë endemike, të kërcënuara dhe të kërkua. Ato ndihmojnë në adresimin e presioneve të mbishfrytëzimit, degradimit të habitatit dhe specieve pushtuese.

3. Metodat tradicionale të ruajtjes

Njerëzit që jetojnë në zonat rurale varen kryesisht nga pyjet dhe bimësia përreth për dru zjarri dhe ilaçe. Për të ruajtur bimët mjekësore, është thelbësore të dekurajohet prerja e pemëve dhe të inkurajohet mbjellja e pemëve autoktone me rritje të shpejtë për përdorim shtëpiak. Megjithatë, vetëm metodat tradicionale janë të pamjaftueshme. Prandaj, strategjitë më të reja të ruajtjes duhet të planifikohen dhe zbatohen, duke përfshirë:

- Përdorimi i metodave të avancuara shkencore** për të ruajtur speciet e bimëve mjekësore.
- Integrimi i specieve të përshtatura** mirë me habitatet lokale dhe përballimi i normave të reja klimatike në sistemet bujqësore.

POLITIKAT DHE REKOMANDIMET E MINISTRIVE PËR RUAJTJEN E BIMËVE AROMATIKE DHE MJEKËSORE

Roli i Ministrisë së Bujqësisë dhe Mjedisit në Menaxhimin e Qëndrueshëm të BAM-ve:

➔ Hartimi dhe zbatimi i politikave dhe strategjive për ruajtjen e biodiversitetit dhe kultivimin e qëndrueshëm të BAM-ve.

1. Sistemi i zonave të mbrojtura dhe monitorimi i biodiversitetit

Identifikimi i specieve BAM në zonat e mbrojtura dhe përcaktimi i masave për ruajtjen e tyre.

Hapat kryesorë:

- » Vlerësimi i biodiversitetit në ekosistemet natyrore, si Thymus spp. në Parkun Kombëtar Divjakë-Karavasta.
- » Zbatimi i planeve të menaxhimit për ruajtjen e habitateve, duke përfshirë monitorimin e specieve dhe kontrollin e ndërhyrjeve njerëzore.
- » Përmirësimi i kushteve të ekosistemeve për të mbështetur rigjenerimin natyror të BAM-ve dhe parandalimin e humbjes së diversitetit gjenetik.

2. Programet e rigjenerimit dhe ripërtëritjes së popullatave BAM

Rritja dhe rifutja e specieve të rrezikuara për të ruajtur ekuilibrin ekologjik dhe sigurinë e prodhimit.

Masa të propozuara:

- » Kultivimi i kontrolluar dhe ripërtëritja e bimëve të mbrojtura, si Echinacea purpurea dhe Artemisia absinthium, në kushte të përshtatshme agroteknike.
- » Ndërtimi i fidanishteve për përhapjen e farave dhe fidanëve BAM, për të ulur presionin mbi popullatat natyrore.
- » Trajnimi i fermerëve dhe komuniteteve lokale mbi praktikatat e qëndrueshme të grumbullimit dhe kultivimit, duke garantuar prodhim cilësor dhe tregtueshmëri të lartë.

TË METAT DHE PËRSHTATJA NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE

1. Praktikak agroteknike të kultivimit për përshtatjen ndaj klimës

➔ Zgjedhja e varieteteve më rezistente ndaj kushteve klimatike ekstreme.

Hapat kryesorë:

- » Përdorimi i kultivarëve të përshtatur ndaj stresit klimatik, si *Lavandula angustifolia*, e cila ka tolerancë më të lartë ndaj thatësisë dhe temperaturave të larta.
- » Ndryshimi i kalendarëve të mbjelljes dhe korrjes për të shmangur periudhat me temperaturë ekstreme ose mungesë reshesh.
- » Aplikimi i praktikave agro-ekologjike, si mulçimi dhe mbulimi i tokës për të mbajtur lagështinë dhe mbrojtur strukturën e saj.

2. Zgjidhje të bazuara në natyrë për qëndrueshmëri dhe ruajtjen e ekosistemeve

➔ Integrimi i BAM-ve në sisteme të qëndrueshme agroekologjike.

Metoda të rekomanduara:

- » Përdorimi i teknikave të agropylltarisë, duke mbjellë *Origanum vulgare* dhe *Salvia officinalis* midis pemëve frutore për të përmirësuar biodiversitetin dhe reduktuar erozionin e tokës.
- » Restaurimi i habitateve natyrore, ku bimët mjekësore janë ndikuar nga ndotja ose aktivitetet antropogjene.
- » Shembull konkret: Rikthimi i zonave me *Melissa officinalis* në ekosistemet e lagështa për të ruajtur stabilitetin ekologjik dhe mbështetur ciklin natyror të bimëve.

HAPAT PRAKTIK PËR FERMERËT DHE NVM-TË NË RUAJTJEN E BIMËVE AROMATIKE DHE MJEKËSORE

1. DIVERSIFIKIMI I KULTURAVE PËR NJË AGRO-EKOSISTEM TË QËNDRUESHËM

- ➔ Zgjerimi i biodiversitetit në sistemet e kultivimit për të përmirësuar shëndetin e tokës, rritur rendimentin dhe zvogëluar presionin e dëmtuesve.

Metodat kryesore:

- » **Kultivimi i përzier (intercropping)** – Kombinimi i Mentha piperita (mendërza) dhe Matricaria chamomilla (kamomili) për të maksimizuar hapësirën dhe krijuar efekt sinergjik kundër dëmtuesve përmes aromave natyrore.
- » **Qarkullimi i kulturave (crop rotation)** – Alternimi midis Lavandula angustifolia (livanda) dhe Echinacea purpurea (ekinacea) për të thyer ciklet e dëmtuesve dhe përmirësuar strukturën dhe pjellorinë e tokës.
- » **Polikultura (polyculture)** – Mbjellja e Calendula officinalis (kalendula), Melissa officinalis (balsami i limonit) dhe Achillea millefolium (yargu) në të njëjtën parcelë për të krijuar një ekosistem të qëndrueshëm dhe të mbrojtur natyrisht nga dëmtuesit.

2. INTEGRIMI I BAM-VE NË SISTEMET AGROPYJORE DHE AGRO-EKOLOGJIKE

- ➔ Përdorimi i modeleve të integruara për të përmirësuar shfrytëzimin e burimeve natyrore dhe për të ruajtur diversitetin biologjik.

Praktikat rekomanduara:

- » **Sistemi agropylltar (agroforestry)** – Kombinimi i Sambucus nigra (druri i plakut) dhe Crataegus monogyna (murrizi) me Ocimum basilicum (borziloku) dhe Salvia officinalis (sherebela) për të siguruar mikroklimë më të qëndrueshme, hije, mbrojtje ndaj erozionit dhe reduktim të humbjeve nga avullimi.
- » **Zgjerimi i diversitetit gjenetik** duke përdorur fara nga rajone të ndryshme për BAM si Rosmarinus officinalis (rozmarina) dhe Thymus vulgaris (trumza), duke rritur adaptimin e

3. KOMBINIMI I GRUMBULLIMIT TË EGËR ME KULTIVIMIN E QËNDRUESHËM

- ➔ Ruajtja e ekosistemeve natyrore përmes integritit të metodave të menaxhimit të qëndrueshëm të bimëve të egra.

Si zbatohet kjo praktikë:

- » Grumbullimi selektiv i BAM-ve të egra, si *Hypericum perforatum* (kantaroni), dhe rimbjellja e farave ose transplantimi i fidanëve në parcele të menaxhuara, duke garantuar vazhdimësinë e prodhimit dhe ruajtjen e biodiversitetit.
- » Marrja pjesë në programet e mbarështimit dhe ruajtjes gjenetike për të siguruar ripërtëritjen e specieve autoktone dhe zhvillimin e varieteteve të reja më të përshtatura ndaj ndryshimeve klimatike.

4. BASHKËPUNIMI ME INSTITUCIONET KËRKIMORE DHE QENDRAT E FARËRAVE

- ➔ Angazhimi në rrjete të ruajtjes dhe përmirësimit të varieteteve BAM për të siguruar qëndrueshmëri dhe përfitime ekonomike.

Hapat e rekomanduar:

- » Bashkëpunimi me institucionet e kërkimit bujqësor për të aksesuar varietete të reja dhe teknika të avancuara të kultivimit.
- » Përfshirja në projekte të konservimit të biodiversitetit, duke përdorur materiale gjenetike nga qendrat e farërave për të ruajtur dhe zhvilluar tiparet më të përshtatshme të BAM-ve.

HAPAT PRAKTIK PËR FERMERËT DHE NVM-TË PËR KORRJEN, KOLEKSIONIMIN DHE MENAXHIMIN E QËNDRUESHËM TË BIMËVE AROMATIKE DHE MJEKËSORE

1. AGROPYLLTARIA DHE INTEGRIMI I BAM-VE NË SISTEMET E KULTIVIMIT

➔ Përdorimi i sistemit agropylltar për të përmirësuar biodiversitetin dhe mikroklimën.

Shembuj të aplikimit:

- » **Mbjellja e pemëve frutore** (p.sh. mollë, kumbull, bajame) në kombinim me Mentha piperita (mendërza) dhe Matricaria chamomilla (kamomili) për të rritur pjalmimin natyror dhe ulur stresin mjedisor.
- » **Krijimi i mbulesës bimore shumëvjeçare**, duke mbjellë BAM në rreshta midis pemëve për të reduktuar erozionin dhe ruajtur lagështinë e tokës.

2. KORRJA DHE MENAXHIMI I QËNDRUESHËM I POPULLATAVE BAM

➔ Zbatimi i metodave të kontrolluara për të siguruar ripërtëritjen e specieve dhe ruajtjen e burimeve natyrore.

Teknika të rekomanduara:

- » **Qarkullimi i zonave të korrjes** – Rotacioni i vjeljes për të lejuar rigjenerimin e popullatave BAM.

Shembull: Për Panax ginseng (xhinseng i egër), korrja duhet të bëhet vetëm në një zonë të caktuar çdo 3-5 vjet, duke lejuar rigjenerimin natyror të bimëve.

- » **Korrja selektive** – Mbledhja e vetëm bimëve të pjekura, duke lënë një përqindje të popullatës të paprekur.

Shembull: Kur korrni Echinacea purpurea, merrni vetëm një pjesë të rrënjëve dhe lini bimët më të reja për riprodhim.

- » **Respektimi i periudhës optimale të korrjes** për të siguruar ciklin natyror të bimës dhe cilësinë e lëndës bimore.

Shembull: Korrja e gjetheve të Urtica dioica (hithra) duhet të kryhet në pranverë, kur përqendrimi i përbërjeve bioaktive është më i lartë.

- » **Vendosja e kufijve për vjeljen** e materialit bimor për të shmangur mbivjeljen dhe degradimin e habitateve natyrore.

Shembull: Kufizimi i mbledhjes së Filipendula ulmaria (ëmbëlsira e egër) me sasi maksimale për hektar çdo sezon.

3. KULTIVIMI I KONTROLLUAR I SPECIEVE TË EGËRA

- ➔ Zvogëlimi i presionit mbi habitatet natyrore duke i transferuar disa BAM të egra në prodhim të kontrolluar.

Shembuj të aplikimit:

- » **Rritja dhe mbarështimi i kontrolluar i specieve të egra**, si *Carlina acaulis* (fiku i artë), në kushte të menaxhuara agronomike për të garantuar vazhdimësinë e prodhimit dhe zvogëluar rrezikun e degradimit natyror.

4. EDUKIMI DHE TRAJNIMI I FERMERËVE DHE GRUMBULLUESVE LOKALE

- ➔ Zbatimi i metodave të kontrolluara për të siguruar ripërtëritjen e specieve dhe ruajtjen e burimeve natyrore.

Metodat kryesore:

- » **Organizimi i trajnimeve për fermerët dhe vjelësit** për të mësuar teknikat e duhura të korrjes dhe përpunimit.

Shembull: Prerja korrekte e degëve të *Thymus serpyllum* (trumza e egër) në vend të çrrënjësjes së plotë për të nxitur ripërtëritjen.

- » **Aplikimi i metodave jo-shkatërruese** për të siguruar ripërtëritjen e bimëve.

Shembull: Për *Mentha spicata* (nenexhik i egër), korrja e vetëm gjetheve dhe kërcellit, duke lënë rrënjët të padëmtuara për të mundësuar rigjenerimin.

5. DOKUMENTIMI DHE MONITORIMI I POPULLATAVE BAM

- ➔ Menaxhimi dhe gjurmimi i popullatave për të ruajtur ekuilibrin ekologjik dhe për të parandaluar shterimin e burimeve natyrore.

Si të zbatohet:

- » **Mbajtja e regjistrave** për sasinë dhe vendndodhjen e bimëve të korrura për të ndjekur ndikimin e vjeljes dhe për të optimizuar praktikat në të ardhmen.

Shembull: Dokumentimi i korrjes së *Rosmarinus officinalis* (rozmarina e egër) për të siguruar rotacion të duhur dhe shmangur shterimin e zonave të njëjta.

- » **Përfshirja e komuniteteve lokale** në ruajtjen dhe monitorimin e popullatave BAM për të siguruar një menaxhim të qëndrueshëm të burimeve natyrore.

Shembull: Marrëveshjet e komunitetit për korrjen e qëndrueshme të *Salvia officinalis* (sherebela e egër) për të respektuar normat e mbledhjes.

- » **Krijimi i zonave të mbrojtura** për popullatat e rrezikuara për të siguruar një bazë të qëndrueshme ripërtëritjeje për speciet me rëndësi mjekësore dhe aromatike.

Shembull: Vendorsja e zonave të mbrojtura për *Arnica montana* (arnika e egër) për të mbrojtur popullatat e saj nga mbivjelja.

- ➔ **Rezultati:** Këto hapa do të ndihmojnë fermerët dhe NVM-të të menaxhojnë në mënyrë të qëndrueshme burimet bimore, duke garantuar prodhim afatgjatë dhe ruajtjen e biodiversitetit për brezat e ardhshëm.

HAPAT PRAKTIK PËR FERMERËT DHE NVM-TË PËR TË MARRË PJESË NË PROGRAMET E CERTIFIKIMIT TË BIMËVE AROMATIKE DHE MJEKËSORE (BAM)

1. Certifikimi Organik për BAM

- ➔ Zbatimi i praktikave të bujqësisë organike për të përmirësuar vlerën e produktit dhe për të siguruar akses në tregje premium.

Zbatimi në praktikë:

- » **Përdorimi i metodave organike** në kultivim, si kultivimi i *Lavandula angustifolia* (livanda) pa pesticide kimike dhe plehëra sintetike, për të përmbushur kërkesat e EU Organic dhe USDA Organic.
- » **Aplikimi i menaxhimit të integruar të qëndrueshëm (IPM)** dhe praktikave të ujitjes së qëndrueshme në prodhimin e *Matricaria chamomilla* (kamomili) për të marrë certifikimin GlobalGAP.

2. Certifikimi UTZ dhe Rainforest Alliance për Bujqësinë e Qëndrueshme

- ➔ Adoptimi i standardeve që promovojnë ruajtjen e biodiversitetit, menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve dhe përmirësimin e kushteve të punës në fermë.

Zbatimi në praktikë:

- » **Përdorimi i metodave të kursimit të ujit dhe menaxhimit të tokës** për të rritur *Mentha spicata* (menten) dhe për të siguruar përputhshmërinë me UTZ Certified.
- » **Integrimi i BAM-ve në sisteme agropylltare**, si kultivimi i *Elettaria cardamomum* (kardamomit) brenda një agroekosistemi të diversifikuar, për të marrë certifikimin Rainforest Alliance.

3. ISO 14001 PËR MENAXHIMIN MJEDISOR NË BUJQËSI

- ➔ Përdorimi i metodave të menaxhimit mjedisor për të reduktuar ndikimin e prodhimit mbi ekosistemin.

Zbatimi në praktikë

- » **Menaxhimi i qëndrueshëm i përpunimit dhe paketimit të BAM-ve, si** përpunimi i Rosmarinus officinalis (rozmarina) me minimizimin e mbetjeve dhe optimizimin e konsumit të energjisë, për të përmbushur kriteret e ISO 14001.

4. BASHKËPUNIMI ME INSTITUCIONE PËR RUAJTJEN E BIODIVERSITETIT

- ➔ Përfshirja në projekte të ruajtjes dhe përdorimit të qëndrueshëm të bimëve mjekësore dhe aromatike të egra.

Zbatimi në praktikë:

- » **Bashkëpunimi me organizatat mjedisore për të mbrojtur speciet e rrezikuara,** si Santalum album (druri i sandalit), duke zhvilluar plane për kultivimin e qëndrueshëm dhe rikthimin e popullatave të egra.

5. ECOLABEL I BE-SË DHE CERTIFIKATAT E EKO-ETIKETËS PËR PRODUKTET BAM

- ➔ Krijimi i një zinxhiri prodhimi të pastër dhe me ndikim të ulët mjedisor për produkte me vlerë të shtuar.

Zbatimi në praktikë:

- » **Prodhimi i vajrave esenciale nga BAM** të mbledhura në mënyrë të qëndrueshme, duke ndjekur kriteret e Ecolabel BE, që sigurojnë përdorimin minimal të burimeve dhe mbrojtjen e ekosistemeve.

6. TRAJNIME DHE SEMINARE PËR STANDARDET DHE CERTIFIKIMET

- ➔ Zhvillimi i kapaciteteve të fermerëve dhe NVM-ve për të përmbushur standardet ndërkombëtare dhe për të rritur konkurrueshmërinë në treg.

Zbatimi në praktikë:

- » **Pjesëmarrja në trajnime për certifikimet GlobalGAP dhe Organike** për të kuptuar metodat e menaxhimit të qëndrueshëm të fermës dhe standardet e sigurisë ushqimore.
- » **Trajnime mbi certifikimin e Tregtisë së Drejtë (Fair Trade)** për të promovuar praktika të drejta pune dhe mbrojtjen e komuniteteve lokale përmes prodhimit të qëndrueshëm të BAM-ve.
- ➔ **Rezultati:** Duke zbatuar këto standarde dhe duke marrë certifikime ndërkombëtare, fermerët dhe NVM-të mund të sigurojnë akses në tregje të reja, të përmirësojnë vlerën e produkteve të tyre dhe të kontribuojnë në një bujqësi të qëndrueshme dhe miqësore me biodiversitetin.

HAPAT PRAKTIK PËR FERMERËT DHE NVM-TË PËR TË EDUKUAR DHE BASHKËPUNUAR NË RUAJTJEN E BIODIVERSITETIT

Angazhohuni me komunitetet lokale, institucionet kërkimore dhe OJQ-të për të ndarë njohuritë dhe burimet mbi ruajtjen e biodiversitetit.

- » **Organizoni seminare dhe sesione trajnimi** për fermerët lokalë dhe anëtarët e komunitetit mbi praktikën e ruajtjes së biodiversitetit. Për shembull, organizoni një seminar mbi teknikat e vjeljes së qëndrueshme për bimët mjekësore të egra si xhensen dhe echinacea, duke theksuar përfitimet e këtyre praktikave për disponueshmërinë afatgjatë të burimeve.
- » **Zhvilloni programe arsimore për shkollat lokale** për t'i mësuar nxënësit për rëndësinë e biodiversitetit dhe bujqësisë së qëndrueshme. Për shembull, krijoni një projekt kopshti shkollor ku studentët rritin një sërë BAM-sh, duke mësuar rreth shumëllojshmërisë së bimëve, metodave të kultivimit dhe rolit ekologjik të secilës bimë.
- » **Partneritet me universitete dhe qendra kërkimore bujqësore** për të kryer studime mbi përfitimet e ruajtjes së biodiversitetit. Për shembull, bashkëpunoni me një universitet lokal për të hulumtuar efektet e ndërthurjes së specieve të ndryshme BAM në kontrollin e dëmtuesve dhe shëndetin e tokës, duke ndarë gjetjet me komunitetin bujqësor.
- » **Punoni me organizatat joqeveritare (OJQ)** që fokusohen në ruajtjen e mjedisit dhe bujqësinë e qëndrueshme. Për shembull, partneri me një OJQ për të zbatuar një projekt agropylltarie me bazë komuniteti që integron BAM si neem dhe moringa, duke ofruar trajnime dhe burime për fermerët vendas.
- » **Krijoni programe shkëmbimi njohurish** ku fermerët mund të vizitojnë rajone ose vende të tjera për të mësuar rreth praktikave të suksesshme të ruajtjes së biodiversitetit. Për shembull, organizoni një udhëtim për fermerët vendas për të vizituar një fermë eko-certifikuar që praktikon kultivimin e kulturave të ndryshme dhe korrije të qëndrueshme, duke lehtësuar transferimin e njohurive praktike.
- » **Përdorni shërbimet e ekstensionit bujqësor** për të shpërndarë informacion mbi praktikën miqësore me biodiversitetin. Për shembull, agjentët e zgjerimit mund të ofrojnë trajnime dhe demonstrime në terren se si të kultivojnë një shumëllojshmëri të BAM-ve, të menaxhojnë dëmtuesit në mënyrë natyrale dhe të përmirësojnë shëndetin e tokës përmes rrrotullimit të të korrave.
- » **Krijoni qendra burimore komunitare** që ofrojnë akses në informacion, mjete dhe fara për kultivimin e llojeve të ndryshme BAM. Për shembull, krijoni një bankë farash ku fermerët mund të marrin fara të bimëve të ndryshme mjekësore dhe të marrin udhëzime mbi praktikën më të mirë për kultivimin dhe ruajtjen e tyre.

- » **Përfshini fermerët vendas në projekte kërkimore** pjesëmarrëse që eksplorojnë dhe testojnë teknika të reja të ruajtjes së biodiversitetit. Për shembull, kryeni një projekt ku fermerët provojnë kombinime të ndryshme ndërkulture të BAM-ve, duke dokumentuar rezultatet dhe duke ndarë rezultatet me komunitetin më të gjerë.
- » **Bashkohuni ose formoni grupe lokale** të ruajtjes që fokusohen në mbrojtjen dhe restaurimin e habitateve natyrore. Për shembull, punoni me një grup lokal ruajtjeje për të rivendosur një zonë të degraduar duke mbjellë bimë mjekësore vendase, duke krijuar një laborator të gjallë për praktika të qëndrueshme bujqësore.
- » **Nisni fushata ndërgjegjësimi publik** për të theksuar rëndësinë e biodiversitetit dhe përdorimit të qëndrueshëm të bimëve mjekësore. Për shembull, krijoni materiale edukative si broshura, video dhe përmbajtje të mediave sociale që informojnë publikun për përfitimet ekologjike dhe ekonomike të ruajtjes së diversitetit të bimëve mjekësore.

Duke u angazhuar me komunitetet lokale, institucionet kërkimore dhe OJQ-të, fermerët dhe NVM-të mund të ndajnë në mënyrë efektive njohuritë dhe burimet mbi ruajtjen e biodiversitetit, duke nxitur një qasje bashkëpunuese ndaj bujqësisë së qëndrueshme dhe kujdestarisë mjedisore.

**GLOBAL QUALITY
AND STANDARDS PROGRAMME**

NJË INICIATIVË GLOBALE

GQSP ndihmon prodhuesit e vegjël për të përmirësuar cilësinë e produkteve të tyre, të përbushin standardet ndërkombëtare dhe të eksportojnë nëpër botë

**UNITED NATIONS
INDUSTRIAL DEVELOPMENT ORGANIZATION**

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Sekretariati i Shtetit për Çështjet Ekonomike SECO